

**Рецензия на проф. д-р Райчо Вангелов Пожарлиев, преподавател в катедра
Философия при ФИФ на ПУ „П. Хилендарски“ (професионално направление 2.3
Философия) за участието в конкурса на НБУ за заемане на академичната длъжност
„доцент“ по професионално направление (2.3 Философия), обявен в ДВ бр. 97/13.11.2020
г. на кандидата гл. ас. д-р Христо Петров Гьошев.**

1. Декларирам, че като член на журито по повод конкурса нямам конфликт на интереси с гореспоменатия кандидат.
2. Авторът има достатъчно на брой философски изследвания, публикувани в престижни рецензирани и неречензирани издания. Броят на публикуваните (на английски и български език) от него студии и статии е 25. Тези текстове са посветени на редица актуални социално-философски проблеми като тези за религията в глобалното общество, феномена на нормативността, на човешките права, епистемологическите дискурси върху истината, както и върху изследвания на творчеството на значими съвременни и класически мислители – Аксел Хонет, Рорти, Фихте, Хайдегер и др. Цитиранията на трудовете на кандидата за академичната длъжност са 75 за последните години. Усилията на гл. ас. Гьошев в научно-изследователската сфера са концентрирани в областта на съвременната социална философия по точно в реализацията на програмата: „Критическата теория и съвременната социална философия“
3. Преподавателската дейност на гл. ас. Христо Гьошев се изразява в създаването на нови учебни курсове и реализиране на такива, както с български студенти, така и с чужденци (на англ. език).
4. Институционалната ангажираност на кандидата за академичната длъжност е също тъй интензивна. Христо Гьошев е понастоящем ръководител на департамент „Философия и социология“.
5. Основният научно-хабилитационен труд, с който Гьошев кандидатства за академичната длъжност „доцент“ е сериозен и обемен текст. Представената в него като използвана и проучена литература е стойностна, както и предостатъчна (над триста стойностни заглавия преди всичко на английски език).
6. Оценка и анализ на монографията на Христо Гьошев „Идентичност и нормативност“.

Поставената тема от д-р Гьошев е за отношението на идентичност и нормативност. Тематизирането на тези предмети на хуманитарното мислене, и особено този за идентичността е свръх актуално и с огромно етическо и социално значение в контекста на промените на постмодерното и глобално общество, в което живеем. Поставянето на темата предполага на първо място да се анализира проблема за идентичността въз основа на историко-философските рефлексии върху човешката личност.

Отправната точка на анализа в текста на Гьошев е концентрирането на философската и теологическа мисъл върху три, според него, основни понятия свързани с личността – „душа“, „Аз“ и „ум“. Впрочем списъкът на семейството понятия, чрез които философията е рефлектирала проблема за личността не се изчерпва с посочената триада. Рефлексията върху т.нар. „индивидуация“ е прастара и още от античността има не само антропологически, но и метафизически и епистемологически варианти. Гьошев започва с относително модерната дефиниция за личност на Джон Лок, но, според мен, не би било излишно и известно връщане назад в историята на мисълта чрез анализ на по-старите понятия за „индивид“ и „персона“. Все пак се допуска, че избора на Лок е обоснован с оглед на сходството на идеите му с тези на Парфит, които са център на реабилитационната работа.

Гьошев съвсем коректно показва че адекватният подход към разбирането на понятието за личност е свързан с избор на решение за възможността да се намери подстъп към някакво нейно единство, само въз основа на което можем да я мислим като отделност. Той открива тази възможност във философията на Джон Лок, който според за него пръв намира такъв критерий в присъщата на всяка личност вътрешна психическа свързаност. Континуалното отнасяне към себе си, според Лок, се основава на личната памет. Макар гл. ас. Гьошев да споменава, че подобен критерий се открива и при Дерек Парфит, то все пак отбелязвам, че последователи на този подход в историята на философията има предостатъчно. Преди Лок душевното единство личността (връзката на нейното минало и настояще) се рефлектира още от св. Августин в идеята му за паметта и спомените като „настоящото минало“, а след англичанина същата теоретична перспектива можем да намерим и в концепцията на Анри Бергсон и дори някои основни моменти от Хусерловата аналитика на времесъзнанието. В този смисъл е резонен въпросът защо именно Лок трябва да е изходен пункт на този известен във философията като „темпорален“ прочит на идентичността? За мен, това насочване на автора към тази парадигмата на „темпоралната идентичност“ е позитивно, тъй именно

благодарение на изследователските търсения се решава и иманентно присъщия и във философията на Кант в тази връзка проблем.

От една страна Азът е трансцендентално условие за единство на познанието, но от друга (както впрочем и д-р Гьошев отбелязва цитирайки проблема с позоваване на текста на Martin & Vargas), самото това единство се нуждае от обяснение, сиреч от отговор на въпроса защо Азът е принцип на синтеза. Положително е, че Гьошев си дава сметка за възможните варианти на темпоралния дискурс върху идентичността, споменавайки и за другите два типа мислене на вътрешното континуално време на личността – биологическия и семантично – ретроспективния (наративен) тип. Гл. ас. Христо Гьошев определено споделя парадигмата за т.нар. темпорална идентичност, според която основният вътрешен генератор на самоидентифицирането, т.е.

конституирането на съждението „Аз съм Аз“ се основава на континуитета на личното време, в което ние сме „себе си“ във всеки един момент на неговото течение. Въпросът обаче е може ли този континуитет да се разглежда един вид „неперсонално“, сиреч не през призмата на личния опит или осъзнаване на смисъла на собствената биографична история, които с оглед на самоценността си придобиват и морално значение?

Едновременно като близост, но и като алтернатива на Локовата концепция Гьошев предлага да анализираме текстовете на британския философ Дерек Парфит, в които към личността се подхожда един вид отчуждено, т.е. като отношение на нещо към света (фактите), което може да се разгради атомарно аналитично – в посоката на реконструкцията на функциите на нейните телесни и ментални състояния. По същия начин, според който личностите могат да се разглеждат неперсонално като функции на тяхното телесно съществуване по отношение на света (онто-дискурсът), според Гьошев Парфит се опитва да анализира и нормативните практики, но не като лично отношение, а като типове рационално легитимирани варианти с фундаментално значение за функционирането на социума. В това се състои и спецификата на подхода на Парфит като едновременно редуccionистко –аналитичен (неперсоналното анализиране на основанията на личното действие) и като ревизионистичен - с оглед на откъсването на морала от системата на личната мотивация и пренасянето му на територията на практическата валидизация на моралните принципи. Като основна цел на своето изследване гл. ас. Гьошев очертава търсенето на един вид съгласуваност на споменатите редуccionистки (по отношение на личността) и ревизионистки (по отношение на нормативността) възгледи на английския мислител.

Ето тук и става ясен концептуалния смисъл на сравнението на концепциите на Джон Лок и тази на Парфит. Относително просто казано, в частта посветена на творчеството на Лок се разкрива връзката на личността със смисъла на моралните ѝ постъпки; в тази – посветена на Парфит – възможността чрез един алтернативен прочит на психологическия критерий за идентичност той да се обедини с по-модерната тема за нормативния тип рационалност.

Приноси в предложенията хабилитационен труд:

1. В българската философска книжнина това е първото цялостно представяне на идеите на английския философ Дерек Парфит. За отбелязване, и безспорно постижение на текста е, че това става не формално и ученически описателно, а през актуалната тема за отношението на личността и нормативността като основен механизъм на въвлечане на индивида в социалния свят.
2. По отношение на главата посветена на идеите на Лок приносен е моментът на разграничаването на концепцията на английския философ от тази на Декарт в идеята за самоконституцията на Аза чрез т.нар. „усвояване“ . (За мен любопитно би било да се проследи темата за т.нар. „диалектика на усвояването“ или „присвояването“ – понятието е на немския философ Харалд Лемке - в бъдещата философия – от тази на Хегел, до Фойербах и Маркс.) Двигател на това „усвояване“ за Лок, в прочита на Гьошев, е феномена на паметта, която чрез отношението си към фазите на собственото биографично време и опит един вид „измъква“ разбирането на Аза от субстанциалистко-метафизическата област. В това се състои и възможността Декартовата идея за психо (духовно) - физическия (сетивен) паралелизъм (дължащ се в крайна сметка на Бога) да бъде заменена от идеята за единството на жизнения опит във времето, което само паметта ни може да разкрие.
3. Важна от гледна точка на систематичното изследване на Гьошев е темата за казусите при дефиниране на личността чрез паметта поради феномените на нейното (на паметта) „разклоняване“. Такъв феномен например е „квази-паметта“, при която спомените са битийно отделени от реално преживяното, при все че биха могли да бъдат конституенти на някакъв тип самоидентификация. Тук казусът е, че при квази-паметта съдържанието на спомените не произтича от личното време, а е привнесено отвън (подобно на Венецианския пример на Парфит). Този феномен, както впрочем – бих вмъкнал и феномена на т.нар.

„колективна памет“, чиито репрезенти можем да бъдем всички ние (травмите от пандемията не са единствено травми на преболелите), не променя качествено решението на Джон Лок, доколкото във всичките си варианти (като външно привнесена, като колектива, като генератор на причинни обяснения и т.н.) паметта принципно се вижда като основен конституиращ идентичността фактор.

Оттеглянето от този Локов модел при Парфит се осъществява с поредица атаки на английския мислител срещу свързаността на личността със собствената ѝ монолитна памет. Това се илюстрира както в психологически наблюдаваните интервенции на чуждата квази памет в индивида, така и чрез технологически възможното делене на личността при мозъчни операции. Ако прибавим към това и хипотетичната все още възможност за телепортиране на индивида, то чрез този фантастичен засега акт ще нарушим принципа на пространствено-времевата континуалност на телесното ни присъствие, което пък автоматично ще оспори връзката на идеята за личността с феномена на нейното оцеляване. Това означава, че запазването на личността изобщо не е функция на паметта, а в някакъв смисъл дори се дължи на нейното изчезване. Този Нищшеански момент в теорията на Парфит може би прекрасно отразява компютърно културната тенденция на разтоварването (изтриването) на паметта като условие за действие, но тогава каква е разликата на т.нар. научен редуccionизъм от профанния тип всекидневен редуccionизъм. Затова и съм напълно съгласен с извода на Гьошев, че подобен подход иманентно води до липса на универсалност на моралната концепция на английския философ.

Като завършек, ще кажа, че текстът на гл. ас. Христо Гьошев, освен че е философско-академически издържан, е в също конкретно социологически.

Гьошев маркира в полето на една изключително педантична дискусия (Джон Лок срещу Парфит и ко) историческата недостатъчност на класическите идеи за личността с оглед на нейното все по-отчетливо „размиване“ в мрежата на новите социални, познавателни и технологични предизвикателства.

Тази нова, различна от класически модерната ситуация изисква да се покажат алтернативните принципи за разбиране на личността (по примера на съвременната аналитична философия). Разбира се, погледнато от дистанция, мисловните рефлексии, които днешните аналитични философи предлагат по отношение на темата, отразяват видимите процеси на социално, научно и

технологическо фрагментиране на човека. Само в парадигмата на модела на дисекцията (разчленяването) е възможно да се погледне на индивида с други очи, т.е. като на експеримент. Очевидно е, че днес личностната цялост е обречена на разпад, щом човекът може да бъде медицински раздвояван, клониран, телепортиран или дори оцеляването му в сегашната пандемията да бъде функция на кръвната си група. Това обаче (което и най-много ми допада в текста на Гьошев), е че нуждата от мисловна трансформация на базовото понятие за личност, не може да се реализира, без разбирането за типа основни функции, които ѝ са присъщи – рационалното поведение и моралната отговорност. В крайна сметка от текста на гл. ас. Гьошев става ясно, че възгледът за неесенциалната природа на човека не е плод на философската антропология на 20 в., а има своите далечни образци при философи като Джон Лок. Парфит своеобразно продължава тази парадигма на мислене на човека не като субстанциална и предопределена същност, а като такъв, който изгражда себе си в различни посоки, т.е. се реализира в многообразие от идентичности. Но след прочита на книгата, в съзнанието ми постоянно звучи въпросът: Възможно ли е, при липса на единен субект – Аз, да бъде валидна свободата и моралната отговорност? В крайна сметка не напомня ли новият свят на утилитарното приспособяване към валидните варианти на нормативността на осмяната в античната комедиография Хераклитова апология на относителността на човека в епизода, в който престъпникът отказва да се признае за виновен, защото както е известно „Всичко тече“ и човекът, който е пред съда, вече не е същият. Поуката от подобни книги като тази на д-р Гьошев не е в това, че предлага завършени решения на поставените екзистенциални и нормативни казуси. За мен, тази книга е евристичен и продуктивен пример за онова, което самият аз винаги съм отстоявал, а именно - принципа, че моделите на разбиране на социалната, политически или нравствена активност на човека се обосновават преди всичко антропологически чрез различните типове рефлексии върху човешката същност. В заключение уверено препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да гласуват положително за избирането на гл. ас. д-р Христо Петров Гьошев за доцент в НБУ. Основание за това ми дава не толкова съвестната и разнообразна дейност на колежата в университета, колкото високия философско-експертен потенциал, който демонстрира в научните си текстове кандидатът за академичната длъжност.

22.02.2021 г.

Проф. Райчо Пожарлиев